

UOT 327: 140.8

İSLAM İNQİLABINDAN SONRA KÖRFƏZ REGIONUNDA İRAN-SƏUDİYYƏ ƏRƏBİSTANI MÜNASİBƏTLƏRİ: GEOSİYASİ VƏ İDEOLOJİ AMİLLƏR

E.Q.Əmirov

(AMEA-nın akademiki İsa Həbibbəyli tərəfindən təqdim edilmişdir)

Məlum olduğu kimi 1979-cu il İran İslam İnqilabından sonra Tehranın xarici siyasət kursunda kəskin dəyişikliklər baş verdi. Baş verən transformasiyalar fonunda İranın nəinki Qərbi və İsrailə, həmçinin Körfəzdə yerləşən ərəb monarxiyaları, xüsusilə də Səudiyyə Ərəbistanı ilə münasibətlərində ciddi gərginlik yaranmış oldu. İki ölkə arasındakı münasibətlərin tarixinə baxıldıqda aydın olur ki, 1979-cu ilin İslam inqilabınadək də Tehranla Ər-Riyad arasındakı əlaqələri o qədər də isti adlandırmaq olmaz. Ancaq İslam inqilabından sonra İranın “inqilabın ixracı” prinsipini dövlət siyasətinin prioriteti elan etməsi münasibətlərin açıq qarşıdurma müstəvisinə keçməsinə rəvac vermişdir. Doğrudur, indiyədək tərəflər arasında açıq müharibə baş verməyib. Lakin həm İran, həm də Səudiyyə Ərəbistanı bir-birinə qarşı “dolaylı müharibə” taktikasına üstünlük verərək müxtəlif dini təmayüllü qrupların vasitəsilə öz maraqlarını təmin etməyə çalışırlar.

Bu rəqabətin təməlini iki mühüm amil – geosiyasi və ideoloji faktorlar təşkil edir. Hər iki ölkə Körfəz regionunun strateji məntəqələrini nəzarətdə saxlamağa, öz ideologiyasının siyasi təntənəsini təmin etməyə can atır. Bölgədə baş verən son dəyişikliklər, həmçinin İranın nüvə proqramını genişləndirmək məsələsində tutduğu mövqe, bu rəqabətin yaxın gələcəkdə daha da güclənəcəyini deməyə əsas verir.

Açar sözlər: İran, Səudiyyə Ərəbistanı, qarşıdurma, geosiyasət, ideoloji mübarizə, körfəz, İslam İnqilabı, inqilabın ixracı

Giriş

1979-cu ilin fevralında İranda baş verən İslam inqilabı bu ölkənin dünya birliyi ilə münasibətlərində köklü dəyişikliklərə səbəb oldu. Bu dəyişikliklərin ən təzadlı cəhətlərindən biri də inqilabdan sonra Tehrandakı dini dövlətin qurulmasına və İslam həmrəyliyi prinsipinin rejimin başlıca ideoloji məqsədlərindən biri elan olunmasına baxmayaraq, İranın kəskin münasibətlər fazasına keçdiyi ölkələr arasında ona qonşu olan bir sıra ərəb-müsəlman ölkələrinin olması idi. Bu ölkələr arasında Körfəz regionunun ən zəngin və ən güclü dövləti olan Səudiyyə Ərəbistanının da olması bölgədə yeni gərginlik ocağının yaranacağını vəd edirdi. Doğrudur, tərəflər arasında 1979-cu ildən bəri çoxsaylı gərgin insidentlərin yaranmasına baxmayaraq, xoşbəxtlikdən indiyədək irimiqyaslı müharibədən yayınmaq mümkün olub. Tehran və Ər-Riyad arasında gedən rəqabətdə hər iki ölkə üçüncü qüvvə vasitəsilə mübarizə aparmağa çalışır, da-

ha dəqiq desək “dolaylı müharibə” taktikasına üstünlük verir. Hazırda tərəflər arasında əsas qarşıdurma meydanı Yəmən ərazisidir. Tehran tərəfindən dəstəklənən şiə məzhəbinə mənsub husi qiyamçıları ilə Yəmən Səudiyyə Ərəbistanı tərəfindən dəstəklənən sünnilərin üstünlük təşkil etdiyi qanuni hökuməti arasındakı müharibə 5 ildən artıqdır ki, davam etməkdədir. BMT-nin humanitar məsələlər üzrə ali komissarının 2020-ci il 1 dekabr tarixə dair hesabatında bu müddət ərzində 230.000-dən artıq şəxsin Yəməndə Vətəndaş müharibəsinin qurbanı olduğu bildirilmişdir. [4] Bununla yanaşı, həm İran, həm də Səudiyyə Ərəbistanı bir-birinin ərazisində yaşayan müxtəlif etnik və dini qruplardan öz məqsədlərinə çatmaq üçün “beşinci kolon” qismində faydalanmaq fürsətini də əldən vermirlər. Obrazlı desək, İranın Səudiyyə Ərəbistanı ərazisindəki “beşinci kolonu” qismində bu ölkənin neftlə zəngin Şərqi vilayətində və Nəcəran bölgəsində yaşayan şiə azlığı təşkil edir.

Müxtəlif məlumatlara əsasən, Səudiyyə Ərəbistanında yaşayan şiələrin ümumi sayı ölkə əhalisinin təxminən 10-15%-i arasında dəyişir. [5] Səudiyyə Ərəbistanı isə İranın daxilində ictimai-siyasi sabitliyi pozmaq, məzhəb zəminində gərginlik yaratmaq məqsədilə, əsasən, bu ölkədə yaşayan müxtəlif sünni qruplarının imkanlarından istifadə edir. Dəqiqləşdirilməmiş məlumata əsasən, hazırda İranda əhalinin 20%-ə qədər gizli, yaxud açıq şəkildə sünni məzhəbinə etiqad etməkdədir. [6] İran dəfələrlə Səudiyyə hökumətini İranda bir sıra partlayışların məsuliyyətini üzərinə götürən “Mücahidine-Xəlf” təşkilatının xaricdə, xüsusilə Avropada fəaliyyət göstərən mərkəzlərinin maliyyələşdirilməsində, həmçinin “əl-Əhvaziyyə” ərəb separatçı təşkilatını və “Ceşul-Ədl” qruplaşmasını silahlandırmaqda ittiham etmişdir.

İslam inqilabından keçən dövr ərzində bir neçə dəfə İran və Səudiyyə Ərəbistanı arasında qarşıdurmanın müharibənin bir addımlığına qədər gərginləşdiyi də məlumdur. Bu mənada 1987-ci və 2015-ci illərdə Həcc mərasimi zamanı baş verən xoşagəlməz və qanlı insidentləri xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Düzdür, səudiyyəliylə iranlılar arasında Həcc ziyarətləri zamanı ilk ciddi qarşıdurma 1981-ci ildə baş vermişdi. Həmin il 75 min iranlı zəvvar Həcc ziyarəti zamanı əllərində 1979-cu il İslam İnqilabının rəhbəri Ayətullah Xomeyninin şəkillərini tutaraq İsrail və ABŞ əleyhinə şüarlar səsləndirərək izdihamlı nümayiş təşkil etmiş, bununla da mərasimin siyasi aksiyaya çevrilməsinə nail olmuşdur. Baş verənlər Səudiyyə hökuməti tərəfindən qəzəblə qarşılansa da, həmin vaxt ciddi qarşıdurmalarından yayınmaq mümkün olmuşdu. Növbəti il Səudiyyə hökuməti bənzər hadisələrin baş verməməsi üçün İranla danışıqlar aparsa da, 1982-ci il iranlı zəvvarlarla səudiyyəli polis qüvvələri arasında toqquşmalardan qaçmaq mümkün olmadı. [1, s. 133-134]

1983-1986-cı illərdə tərəflər birgə koordinasiya sayəsində sakitliyi təmin etməyə müyəssər oldular. Səudiyyə Ərəbistanı öz növbəsində iranlı zəvvarlara Həcc mərasiminin gedişində lokal, dinc nümayişlər, toplantılar keçirməyə icazə verdi. Belə toplantılarda, adətən 1979-cu ilin İslam inqilabı tərənnüm olunur, müsəlman

aləminin düşmənləri isə lənətlənirdi. Səudiyyənin belə bir güzəşti müqabilində İran tərəfi öz zəvvarlarının radikal davranışlarını cilovlamış, radikal hərəkət və şüarları əngəlləmiş, həmçinin təhrikəddi addımların atılmaması üçün bütün zəruri tədbirləri həyata keçirmişdi. [1, s.134]

Lakin 1987-ci ilin hadisələri əvvəlki illərdə təmin edilən sakitliyi yenidən pozmuş oldu. Belə ki, həmin il Həcc mərasimində Məkkədə 270 iranlı zəvvarın ölümü iki ölkə arasında mövcud olan soyuqluğu ilk dəfə açıq qarşıdurmaya çevirmiş oldu. İran tərəfi həmin il yarısı qadın və əlil olmaqla 325 hacının öldürüldüyünü, Səudiyyə Ərəbistanının rəsmi mənbələri isə həmin vaxt polis qüvvələri ilə toqquşmada 270 iranlının dünyasını dəyişdiyini xəbər vermişdi. Sözügedən insidentdən sonra iki ölkənin diplomatik münasibətləri bir neçə il ərzində donduruldu. 2015-ci ildə isə faciəli hadisələr yenidən təkrarlandı. Həmin vaxt Minada Səudiyyə rəsmilərinin səhlənkarlığı ucbatından 2400-dən çox zəvvar həyatını itirmişdi ki, onların da 464 nəfəri iranlı idi. İran tərəfi son beş ildə Mina faciəsinə hüquqi qiymətini verilməsinə və ər-Riyadın ölənlərin ailələrinə təzminat ödəməsinə nail olmaq istəsə də, bu cəhdlər indiyədək heç bir nəticə verməyib.

Tərəflər bir-birinə qarşı yalnız hərbi vasitələrlə deyil, siyasi-ideoloji müstəvidə də mübarizə aparırlar. İrana qarşı Səudiyyə Ərəbistanının rəhbərliyi altında ilk siyasi təşkilatlanma fəaliyyəti 1981-ci ilə təsadüf edir. Həmin ildə Qərbin dəstəyi ilə “Körfəz Əməkdaşlıq Şurası”nın yaradılması ilə Körfəzdəki ərəb dövlətləri İranın artan siyasi təzyiqlərinə qarşı öz siyasi addımlarını birləşdirmiş oldular. İran və Səudiyyə Ərəbistanı İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının üzvləri olsa da və onlar arasında müsəlman dünyasının bir sıra taleyüklü məsələlərinə, xüsusilə də Fələstin probleminə münasibətdə ümumi yanaşma özünü göstərsə də, hər iki ölkə bu problemlərin həllindəki iştiraklarını belə qızğın rəqabətə çevirməkdən çəkinmirlər. Fələstin problemi bunun ən bariz nümunəsidir. İran Fələstin müqavimətinin hərbiləşmiş qanadı olan “Həmas” və “İslami-cihad” təşkilatlarını həm maddi baxımdan dəstəkləməklə, eyni zamanda onu silahlandırmaqda bir tərəfdən İsrailə qarşı

təsirli təzyiq aləti əldə etməyə çalışırsa, digər tərəfdən də ərəb dünyasının bu taleyüklü münəqişəsində aparıcı rolu öz üzərinə götürməyə cəhd edir. Təbii ki, bütün bunlar ərəb dünyasında liderliyə cəhd edən Səudiyyə Ərəbistanı üçün arzuolunmaz haldır.

Ümumiyyətlə bu kontekstdə son dövrlərdə müşahidə edilən bir mühüm prosesi də nəzərdən qaçırmmaq lazım deyil. Məsələ burasındadır ki, onilliklər boyunca Fələstin problemi səbəbindən İsraili bir dövlət kimi tanımaqdan imtina edən, onu siyasi cəhətdən daim boykot edən bir sıra ərəb dövlətləri, o cümlədən BƏƏ, Bəhreyn, Mərakeş son bir neçə ayda Tel-Əvivlə diplomatik münasibətlərin yaradılması, əlaqələrin normalaşdırılması istiqamətində əhəmiyyətli nəticələr əldə ediblər. Təhlilçilərin bir çoxu belə hesab edir ki, İsrailə bəzi ərəb ölkələrinin yaxınlaşmasının arxasında dayanan başlıca səbəb Tehranın yürütdüyü siyasətlə və israrla davam etdirməyə çalışdığı nüvə proqramı ilə bağlıdır. 2020-ci ilin 27 noyabr tarixində İranın nüvə proqramının atası sayılan Möhsün Fəxrizadənin qətlindən sonra Tehranın bu proqramı daha da genişləndirəcəyini elan etməsi fonunda Körfəz ölkələrini daha çox narahat olmağa vadar etmişdir. Bu mənada İsrailə yaxınlaşma onlara həm hərbi, həm də siyasi cəhətdən əlavə müdafiə imkanları qazanmağa şərait yaradır. İstisna etmək olmaz ki, yaxın gələcəkdə İranın nüvə proqramı məsələsi digər ərəb ölkələri kimi Səudiyyə Ərəbistanı hökumətini də İsrailə ciddi yaxınlaşmaya, əməkdaşlığa sövq edə biləcək. İndiyədək bu istiqamətdə bir sıra addımların atılması, diplomatik səfərlərin həyata keçirilməsi, eləcə də ədavət və boykot ritorikasının aradan götürülməsi sözügedən prosesin daha da intensiv xarakter alacağını deməyə əsas verir.

İranla Səudiyyə Ərəbistanı arasındakı münasibətlərin son 40 illik dövrünü təhlil etdikdə açıq-aydın görünür ki, tərəflər arasındakı ədavəti alovlandıran iki başlıca amil – geosiyasi və ideoloji faktordur.

Geosiyasi amil

İranla Səudiyyə Ərəbistanı arasında cərəyan edən geosiyasi mübarizənin başlıca məkanı heç şübhəsiz ki, Körfəz regionudur. Tarixən

İranın bu bölgədə öz təsir imkanlarını qorumaq uğrunda apardığı mübarizə XX əsrin ikinci yarısından regionda yeni ərəb dövlətlərinin meydana çıxması nəticəsində yeni mərhələyə qədəm qoymuş oldu. Ayrı-ayrılıqda İranla müqayisədə dəfələrlə kiçik olan Körfəz regionunun ərəb dövlətlərinin (BƏƏ, Qətər, Bəhreyn) Tehrana təkbaşına müqavimət göstərmək imkanları yox idi. Belə olan təqdirdə bölgədə ərəblərin lideri və himayədarı rolu təbii olaraq, Səudiyyə Ərəbistanının üzərinə düşmüş olurdu. Ər-Riyadın neft gəlirləri hesabına formalaşan geniş maliyyə imkanları Qərblə, xüsusilə də ABŞ-la sıx hərbi-siyasi münasibətlər saxlaması, eləcə də digər körfəz ölkələrilə müqayisədə daha böyük insan potensialına, hərbi qüvvəyə malik olması nəticədə bu ölkəyə regionda İrana qarşı geosiyasi müqavimətin başlıca mərkəzi rolunu oynamağa imkan vermişdir.

Doğrudur, 1979-cu ilin İran inqilabına qədər də Tehranla Ər-Riyad arasındakı münasibətləri dostluğun və əməkdaşlığın təcəssümü kimi səciyyələndirmək doğru olmazdı. Lakin həmin dövrdə İranın Qərblə və İsrailə sıx münasibətlərinin, əməkdaşlığının olması tərəflər arasındakı gərginliyi əhəmiyyətli dərəcədə sənqidirdi. Həmçinin İranın Qərbin dəstəyilə Körfəz regionunda jandarm rolunu yerinə yetirməsi Səudiyyə rəhbərliyinə yaxşı məlum idi. Bu mənada İranın Körfəz regionunda yürütdüyü siyasət Ər-Riyad tərəfindən alqışlanmasa da, səudiyyəvilərin vəziyyəti dəyişəcək hər hansı ciddi təsir vasitəsi mövcud deyildi. Xüsusilə də İranın Pəhləvilər rejimi dövründə Fars körfəzində mübahisəli hesab edilən bir sıra kiçik adaları silah gücünə nəzarət altına alması ərəb dünyasında böyük hiddətlə qarşılanmış, lakin Tehrana qarşı hər hansı adekvat cavab tədbiri həyata keçirmək mümkün olmamışdı.

Lakin 1979-cu ilin İslam inqilabından sonra İranın seçdiyi xarici siyasət xətti vəziyyəti kökündən dəyişmiş oldu. Tehranın Qərblə açıq-aşkar qarşıdurmaya getməsi, ABŞ-la diplomatik münasibətləri kəsməsi, İsraili dövlət kimi tanımaqdan imtina etməsi ərəb dövlətlərinə, xüsusilə də Səudiyyə Ərəbistanına geniş manevr imkanları qazandırdı. Qərb dövlətləri, o cümlədən ABŞ bölgədə müşahidə edilən geosi-

yasi proseslərin istiqamətini öz lehinə çevirmək üçün Səudiyyə Ərəbistanının və Körfezdəki digər ərəb dövlətlərinin rolunu yenidən dəyərləndirdilər. Körfezdəki ABŞ hərbi qüvvələrinin sayı artırıldı, Səudiyyə Ərəbistanına silah satışı genişləndi, bu ölkəyə siyasi dəstək əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirildi. Ər-Riyad da öz növbəsində İranın inqilab ideyalarının ixracına söykənən aqressiv siyasi xəttindən narahat idi. 1980-1988-ci illərdə baş vermiş İran-İraq müharibəsində Səudiyyə Ərəbistanının açıq şəkildə Bağdadı dəstəkləməsi də məhz bu narahatlıqdan doğurdu. Doğrudur, İraqla müharibədən sonra İran bir müddət Körfez ölkələrinin daxili işlərinə müdaxiləsini azaltmış oldu, ancaq 90-cı illərin ikinci yarısından etibarən Tehran bu istiqamətdəki siyasətini yenidən aktivləşdirdi. Səudiyyə Ərəbistanı İranla qarşıdurmada iki əsas məqsədi güdür: 1. Körfezdəki ərəb dövlətlərində şiə icmasının hakimiyyətə gəlməsini əngəlləmək və sünni monarxiyalarını qorumaq; 2. Fars körfəzi regionundan neft ticarəti marşrutlarının təhlükəsizliyini təmin etmək.

İran üçün də bölgə uğrunda eyni amillər səbəbindən strateji əhəmiyyətə malikdir. Tehran Bəhreynə və Səudiyyə Ərəbistanında yaşayan şiə icmasının hakimiyyətə gətirilməsində, bu ölkələrdə İslam respublikası modelinə uyğun idarəçilik sisteminin yaradılmasında maraqlı olduğunu heç zaman gizlətməyib. Həmçinin İran Fars körfəzi regionundan keçən neft ticarətini də siyasi təzyiq aləti kimi daim Qərbə qarşı istifadə etməyə çalışır. Münasibətlərin gərildiyi anlarda İran Qərbi Körfezdəki neft daşımalarına mane olacağı ilə hədələməyi çoxdan öz xarici siyasətinin bir vasitəsinə çevirib. Eyni zamanda bölgədə ABŞ hərbi bazalarının olması İranı bu strateji istiqamətə daim xüsusi həssaslıqla yanaşmağa vadar edir.

İdeoloji amil

Tehranla Ər-Riyad arasında hökm sürən geosiyasi rəqabətin təməlini isə məlum olduğu kimi məzhəb ixtilafı, daha dəqiq desək şiəliklə sələfilik arasındakı kəskin fikir ayrılıqları təşkil edir. Şiəlik İranın, sələfilik isə Səudiyyə Ərəbistanının rəsmi dövlət ideologiyası olduğu üçün iki ölkənin qarşıdurması məzhəblər ara-

sındakı münasibətləri də gərginləşdirmiş olur. 1979-cu ilin İslam inqilabının rəhbəri Ayətullah Xomeyni daim bir sıra qonşu müsəlman ölkələrini İrana dost əli uzatmamaqda, bununla da Qərbin mənafeələrinə xidmət etməkdə günahlandırır. [3, s.345]

Heç şübhəsiz ki, bu tənqidin əsas hədəflərindən biri məhz Səudiyyə Ərəbistanı idi. Məlum olduğu kimi, İran İslam Respublikasının xarici siyasətinin əsas prioritetlərindən birini "İnqilabın ixracı" prinsipi təşkil edir. Bu prinsip həm İran İslam Respublikasının Konstitusiyasında, həm də İslam inqilabı ideoloqlarının siyasi baxışlarında öz əksini tapmışdır. [2, s.186-187]

Bu isə o deməkdir ki, İran İslam Respublikası üçün şiəlik ideyalarının ixracı dövlət siyasətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olaraq qalacaq. Şiə icmalarının yaşadığı ərəb ölkələri isə bu ixracın əsas hədəflərindən biri olduğu üçün Səudiyyə-İran ideoloji mübarizəsinin yaxın zamanlarda səngiməsi inandırıcı görünmür. Qeyd etmək lazımdır ki, ideoloji mübarizə məsələsində Səudiyyə Ərəbistanı da İran qədər prinsipial mövqedən çıxış edir və şiəlik təbliğatının aparılmasına, həmçinin Körfez ölkələrində şiə icmalarının siyasiləşməsinə daim kəskin reaksiya verir. 2015-ci ildə şiə ruhanisi Ayətullah Şeyx Nimrin edam olunması, Səudiyyə qoşunlarının mütəmadi Bəhreyn və Yəməndəki şiə hərəkatlarına qarşı sərt hərbi müdaxilələr etməsi bunun bariz göstəricisidir. Ər-Riyadda yaxşı anlayırlar ki, İranla ideoloji mübarizə yalnız məzhəb məsələlərində fikir ayrılığı demək deyildir. Tehranın Körfez regionunda ideoloji üstünlük əldə etməsi nəticədə Bəhreynə və Yəməndə İrana loyallıq olan siyasi rejimlərin yaranmasına səbəb ola bilər. Bu ölkələrin Səudiyyə Ərəbistanı ilə qonşu olduğunu, həmçinin Səudiyyə ərazisində xeyli sayda şiə əhalisinin yaşadığını nəzərə alsaq, proseslərin İran lehinə cərəyan etməsi yekunda Ər-Riyaddakı rejimin gələcəyini, dövlətin bütövlüyünü və sabitliyini təhlükə altında qoya bilər.

Nəticə

1979-cu ilin İslam inqilabından sonra Ər-Riyad və Tehran arasında kəskinləşən geosiyasi rəqabətin yaxın zamanda səngiyəcəyini demək

üçün heç bir ümidverici əsaslar yoxdur. Əksinə, İranın nüvə proqramı ətrafında yaranmış gərginlik, həmçinin İsrailin ərəb dövlətlərilə yaxınlaşması yaxın gələcəkdə Tehrana qarşı yeni koalisiyaların formalaşacağını deməyə əsas verir. Son vaxtlar Səudiyyə Ərəbistanının Qərblə və İsrailə münasibətlərində müşahidə edilən müsbət dinamika da İranın bölgədə təklənəcəyi ehtimalını gücləndirir. Baş verənlər fonunda İranla Səudiyyə Ərəbistanı arasındakı qarşıdurmanın səngiməsi üçün ilk növbədə ideoloji ziddiyyətlərin müəyyən qədər cilovlanmasına ehtiyac var. Bu mənada Tehran İslam inqilabı ideyalarının Körfəz ölkələrinə ixracı prinsipindən əl çəkməli, bu ölkələrdə Səudiyyə Ərəbistanına loyallıq olan rejimləri devirmək cəhdlərinə son qoymalıdır. Eyni zamanda Səudiyyə Ərəbistanı tərəfindən də İranda bir sıra sünni və ərəb qruplaşmalarının silahlandırılması siyasəti dayandırılmalıdır. Əks-halda, bu ölkələr arasındakı si-

yasi rəqabətin məzhəbçilik amilinin təsiri ilə radikallaşması qaçılmazdır. Radikallaşma isə gələcəkdə mümkün ola biləcək güzəşt və normallaşma prosesini olduqca mürəkkəbləşdirir, ictimai rəyi sülhə kökləməyə əngəl törədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Кенпель Ж. Джихад. Экспансия и закат исламизма. Перевод В.Ф.Денисова. Москва, 2004
2. Манучихри А. Политическая система Ирана. Санкт-Петербург, 2007
3. Имам Хомейни. Путь к свободе. Речи и завещание. Второе издание. Москва, 1999
4. Независимая Газета, 01.12.2020 - <https://www.ng.ru/news/696506.html>
5. BBC, 24.03.2009 - <http://news.bbc.co.uk/2/hi/7959531.stm>
6. "Yeni Akit" gazetesi, 04.11.2017 - <https://www.yeniakit.com.tr/haber/sunniler-iranda-izdirap-cekiyor-391472.html>

Azərbaycan Dillər Universiteti
Eldar.ado.85@inbox.ru

RELATIONS BETWEEN IRAN AND SAUDI ARABIA IN THE PERSIAN GULF REGION AFTER THE ISLAMIC REVOLUTION: GEOPOLITICAL AND IDEOLOGICAL ASPECTS

E.G.Amirov

As is known, after the 1979 Iranian Islamic Revolution, Tehran's foreign policy changed dramatically. Against the background of the transformations that have taken place, there have been serious tensions in Iran's relations not only with the West and Israel, but also with the Arab monarchies in the Gulf, especially Saudi Arabia. Looking at the history of relations between the two countries, it is clear that even before the 1979 Islamic Revolution, relations between Tehran and Riyadh could not be called so warm. However, after the Islamic Revolution, Iran's declaration of the principle of "export of the revolution" as a priority of state policy helped to turn relations into an open confrontation. It is true that there has been no open war between the parties so far. However, both Iran and Saudi Arabia are trying to secure their interests through various religious groups, preferring the tactics of "indirect war" against each other.

The basis of this competition is two important factors - geopolitical and ideological factors. Both countries seek to control the strategic points of the Gulf region and ensure the political triumph of their ideology. Recent developments in the region, as well as Iran's position on expanding its nuclear program, suggest that this competition will intensify in the near future.

Keywords: *Iran, Saudi Arabia, contradictions, geopolitics, ideological struggle, the Gulf, the Islamic Revolution, the export of the revolution*

ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ИРАНОМ И САУДОВСКОЙ АРАВИЕЙ В РЕГИОНЕ ПЕРСИДСКОГО ЗАЛИВА ПОСЛЕ ИСЛАМСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ: ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ И ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Э.Г.Амиров

Как известно, после Исламской революции 1979 года во внешней политике Ирана произошли резкие изменения. В результате имеющих место трансформаций усилилось напряжение не только в отношениях Ирана со странами Запада и Израилем, но и с арабскими монархиями Персидского залива, в особенности с Саудовской Аравией. Если рассмотреть взаимоотношения между Ираном и Саудовской Аравией периода доисламской революции, и в ту пору их нельзя было охарактеризовать как теплые. Однако объявление Ираном после 1979 года принципа «экспорта революции» одной из основ государственной политики, противостояние между странами перешло в открытую плоскость. Правда, до сих пор странам удалось избежать прямого военного столкновения. Страна́ми в ходе этого противостояния, стараются отстаивать свои интересы, посредством различных религиозных групп, отдавая предпочтение воевать чужими руками.

Основу противоречий между Ираном и Саудовской Аравией составляют два основных фактора – геополитический и идеологический. Каждая из сторон пытается сохранить за собой контроль над стратегическими пунктами Персидского залива и добиться здесь политического триумфа своей идеологии. Последние процессы, наблюдаемые в этом регионе, а также настойчивое желание Ирана расширить свою ядерную программу, дают все основания полагать, что противоречия между двумя странами в ближайшее время будут только нарастать.

Ключевые слова: Иран, Саудовская Аравия, противоречия, геополитика, идеологическая борьба, залив, Исламская революция, экспорт революции